

IMPORTURI DE PE CURSUL INFERIOR AL DUNĂRII ÎN COMPLEXELE ARHEOLOGICE ALE BRONZULUI TIMPURIU DIN STEPĂ BUGEACULUI.

Sunt prezentate trei complexe tumulare ce fac parte din grupele tumulare Taraclia II și Kazaklia I. În acest context au putut fi sesizate importuri de pe cursul inferior al Dunării în complexele Bronzului timpuriu din stepa Bugeacului.

Săpăturile arheologice efectuate în anii '80-'90 în zona lucrărilor de ameliorare a solului și de irigații din sudul Moldovei, au avut drept rezultat acunișul unui bogat și important material arheologic tumular. Monumentele funerare ale vechilor culturi păstorești sunt reprezentate de o serie de morminte tumulare care se întind în timp din perioada eneolitică și până în Evul Mediu târziu.

Majoritatea tumulilor existenți în spațiul dintre Prut și Nistru aparțin culturii mormintelor tumulare cu ocră în groapă. Aceștia au fost deja publicați într-o serie de monografii și articole datorate unor cercetători din Moldova și Ucraina. În acest context au fost stabilite cu claritate caracteristicile de bază ale ritului funerar, culturii materiale, activității economice și ale diverselor aspecte ținând de religia triburilor care reprezentau cultura mormintelor tumulare cu ocră în groapă din această regiune (Iarovoï, 1985; Dergacev, 1986; Šmaglii-Cerneakov, 1970 ș.a.).

Cercetătorii menționați au semnalat anumite categorii caracteristice de inventar pentru fiecare etapă a culturii mormintelor tumulare cu ocră din zona menționată. De asemenea, în aceste lucrări au fost stabilite și importuri răsăritene sau vestice prezente în complexele atribuite purtătorilor acestei culturi din stepa Bugeacului.

În articolul de față sunt prezentate trei complexe tumulare care conțineau o ceramică necaracteristică pentru zona de stepă dintre Nistru și Prut.

Toate aceste trei înmormântări, datând din perioada timpurie a epocii bronzului și conținând un inventar ieșit din comun, au fost descoperite în săpăturile efectuate între anii 1982-1985 sub egida Academiei de Științe din Republica Moldova. Ele fac parte din grupele tumulare Taraclia II și Kazaklia I, plasate pe culmea dintre râul Ialpuh și râul Lunguța, în raioanele Taraclia și Ciadâr-Lunga din Republica Moldova. Aceste grupe, însumând mai mult de 50 de tumuli, sunt reprezentate prin câteva șiruri de tumuli dispuse pe direcția N-S. Pe parcursul celor trei ani de săpături au fost cercetați 45 de tumuli, având o înălțime cuprinsă între 0,50 și 10 m.

Înălțați încă din epoca eneolitică, majoritatea acestora conțineau morminte din perioade diferite, aparținând culturii Iamnaia, culturii mormintelor "în formă de catacombă", culturii "Mnogovalikovaia" (caracterizată printr-o ceramică ornamentată cu mai multe brăuri în relief), culturii Belozerka, culturilor scitică și sarmatică (Grosu-Agulnikov-Haheu, 1984; Sava-Agulnikov-Manzura, 1985; Agulnikov-Cirkov, 1986; Agulnikov, 1987; Agulnikov, 1986).

I- Taraclia II, tumulul 14 a, mormântul 1; cultura mormintelor tumulare cu ocră de tip Iamnaia (Pl. I/1).

Acest tumul se găsea în lunca râului Ialpuh, pe promontoriul format de râurile Ialpuh și Lunguța, la 3,5 km spre SV de orașelul Taraclia. Înălțimea tumulului era de 3 m, el având un diametru de 60 m.

Mormântul nr. 1 se găsea în sectorul de nord-vest al tumulului, la 25,6 m de centru și la o adâncime de 1,75 m. Groapa funerară, cu treaptă, a fost orientată pe direcția SSV-NNE. Treapta avea dimensiunile de 2,4 x 2 m, fiind situată la adâncimea de 0,80 m. La nivelul treptei au fost semnalate urme de acoperământ din lemn. Dimensiunile gropii funerare propriu-zise erau de 1,80 x 1,40 m, adâncimea sa de la nivelul treptei fiind de 0,65 m.

Pe fundul gropii funerare se găsea scheletul, destul de prost conservat. S-au păstrat numai oasele bazinului și ale picioarelor. Acestea din urmă, puse inițial cu genunchii în sus, au căzut ulterior spre stânga. După poziția lor, scheletul a fost orientat cu capul către SV. Picioarele erau puternic îndoite din genunchi, tibia piciorului drept formând un unghi ascuțit față de femur. Fundul gropii era acoperit de putregai de

culoare brun-închisă. La 0,1 m în dreapta bazinului a fost descoperită o pată rotundă de ocru, cu diametrul de 0,15 m. Toate oasele erau colorate cu ocru roșu (de nuanța zmeurei).

Inventarul se prezenta astfel: La 0,35 m în dreapta de picioarele scheletului se găsea o ceașcă lustruită, cu fundul plat, având corpul tronconic cu umărul reliefat, gâtul larg și buza răsfrântă. Suprafața vasului avea o culoare gri închis- și era bine lustruită. Lateral, avea două mânere profilate așezate vertical, umărul vasului fiind decorat cu două perechi de butoni aplicați, de formă rotundă. Pe umăr și pe buza a fost aplicat un decor în formă de triunghiuri imprimate. Pasta vasului avea în compoziție cioburi pisate mărunt. Înălțimea vasului - 15,5 cm; diametrul fundului - 11 cm; diametrul corpului 25 cm; diametrul buzei 27 cm (pl. I/2).

Din cauza infiltrațiilor de ape subterane (tumulul aflându-se în lunca râului Ialpuh) săpăturile au fost oprite, tumulul fiind recultivat. Din acest motiv, mormântul principal al tumulului nr. 14 de la Taraclia nu a putut fi identificat. În funcție de locul în care se afla plasat mormântul nr. 1, se poate considera că el este ulterior mormântul principal, acesta din urmă putând să aparțină fie culturii mormintelor tumulare, fie epocii eneolitice.

II- Kazaclia, tumulul nr. 8, mormântul nr. 5; cultura mormintelor tumulare cu ocru de tip Iamnaia (pl. I/11).

Mormântul a fost găsit în sectorul sud-estic al tumulului, care avea înălțimea de 1,5 m și diametrul de 40 m. El a fost un mormânt ulterior înmormântării principale din epoca eneolitică. Mormântul nr. 5 a tăiat cromleahul tumulului, care înconjură mormântul principal (central). El se găsea la o distanță de 9,20 m de centrul tumulului, la o adâncime de 1,67 m. Groapa funerară, cu treaptă, avea o formă dreptunghiulară cu axa lungă orientată SV-NE. Dimensiunile treptei erau de 3 x 2,5 m, adâncimea ei (de la nivelul în care a fost surprins mormântul) fiind de 0,60 m. Dimensiunile camerei funerare erau de 2,05 x 1,30 m, adâncimea acesteia (de la nivelul treptei) fiind de 0,80 m. La nivelul treptei, camera funerară a fost acoperită cu jumătăți de bârne puse de-a latul gropii, acestea având lungimea de 1,85 m și diametrul de 0,40 m.

Scheletul a fost culcat pe spate cu picioarele îndoite, capul fiind orientat spre SV. Acesta se găsea așezat pe diagonala camerei funerare. Craniul era așezat cu fața spre stânga. Oasele mâinilor erau plasate de-a lungul corpului, picioarele fiind îndoite din genunchi și căzute spre stânga. Oasele scheletului erau vopsite cu ocru roșu (de nuanța zmeurei), cel mai puternic colorat fiind craniul. Fundul camerei funerare a fost acoperit cu o rogojină de culoare gri deschisă, sub care se afla un strat subțire de putregai de culoare brun-închisă.

Inventarul era compus din următoarele obiecte: în colțul de nord-vest al camerei funerare se găsea o ceașcă lucrată cu mâna, cu fundul tronconic și umerii proeminenți, gura largă și buza răsfrântă. Pe buza și umerii vasului a fost aplicat un decor compus dintr-un șir de mici imprimeuri semilunare. De asemenea, tot pe umărul vasului au fost aplicate două perechi de câte trei butoni rotunzi având zona centrală alveolată. Suprafața vasului, de culoare gri-deschisă, era lustruită; în secțiune, pereții aveau o culoare neagră, conținând cioburi mărunt pisate în pastă. Dimensiuni: înălțimea vasului 15 cm; diametrul fundului 10 cm; diametrul corpului 24 cm; diametrul buzei 26,5 cm (pl. I/3).

III- Tumulul nr. 14 de lângă Taraclia, avea o înălțime de 5,5 m și diametrul de 55 m.

Mormântul central nr. 23 aparține etapei timpurii a culturii mormintelor tumulare cu ocru.

Aici vom prezenta doar *mormântul nr. 16* aparținând perioadei timpurii a epocii bronzului (pl. I/1), care se afla în sectorul sud-estic al tumulului, la o adâncime de 5,2 m, fiind un mormânt secundar. Groapa funerară avea o formă dreptunghiulară cu colțurile ușor rotunjite, cu axa mare orientată pe direcția E-V. Dimensiunile ei erau: lungimea 1,65 m; lățimea 1,20 m; adâncimea 0,45 m (de la nivelul la care ea a fost surprinsă). Scheletul era așezat parțial pe partea dreaptă, cu capul către vest. Craniul era dispus cu fața spre sud. Mâna dreaptă a fost puțin îndoită din cot și avea palma îndreptată spre sud. Mâna stângă era, de asemenea, îndoită, având palma așezată pe cotul mâinii drepte. Picioarele erau îndoite spre stânga. Scheletul avea o culoare brună, din cauza ocrului care acoperea trupul în momentul înmormântării cele mai intens colorate fiind craniul, bazinul și picioarele. Bucăți mari de ocru au fost găsite lângă umărul stâng, în apropiere de bazin și lângă peretele sudic al gropii. Pe întreg fundul gropii au fost descoperite urne de putregai de culoare brună închisă.

Inventarul se prezenta astfel: pe radiusul mâinii stângi se găsea o piesă de formă tubulară realizată din foaie de bronz, lungă de 4,5 cm și având diametrul de 0,5 cm (pl. I/8). La cotul mâinii stângi se afla o altă plăcuță din bronz îndoită în formă de dreptunghi, cu dimensiunile de 2,5 x 0,5 cm (pl. I/7). Lângă peretele sudic al gropii, în grămăjoara de ocru, au fost descoperiți trei dinți șlefuiți de cerb, unul dintre ei având un

orificiu cu diametrul de 0,3 cm (pl. I/6, 9, 10). În colțul de sud-vest al gropii funerare s-a aflat o cană cu corpul rotunjit și gâtul cilindric puțin lărgit spre buză. Aceasta avea pe gât două apucători plate, perforate vertical, prin care trecea lațul de care era suspendat vasul. Acesta a fost decorat sub buză cu două rânduri de împunsături triunghiulare, un ornament identic fiind aplicat și pe umărul vasului. Suprafața sa, de culoare gri-neagră, a fost lustruită. Dimensiuni: înălțimea 18,5 cm; diametrul fundului 7 cm; diametrul corpului 14 cm; diametrul gurii 10 cm (pl. I/5).

Înmormântările din mormântul nr. 1 (tumulul 14 a) și mormântul nr. 5 (tumulul 8) au fost efectuate după ritualul funerar caracteristic culturii mormintelor tumulare cu ocră. Dacă în cazul mormântului nr. 1 din tumulul nr. 14 a chircirea scheletului așezat pe spate poate fi mai mult prezumată, în cazul mormântului nr. 5 din tumulul nr. 8 de la Kazaklia poziția acestuia poate fi integrată în tipul I, după clasificarea lui E.V. Iarovoi. Acest tip de ritual funerar din cadrul culturii mormintelor tumulare cu ocră se caracterizează prin chircirea pe spate, cu mâinile așezate de-a lungul corpului (Iarovoi, 1985). Acest tip de înmormântări aparține grupei "nistriene" din cadrul culturii mormintelor tumulare cu ocră, după clasificarea lui V.A. Dergacev (Dergacev, 1986), unele caracteristici auxiliare ale acesteia (prezența construcției funerare cu treaptă, acoperirea gropii cu bârne masive din lemn, presărarea ocrului și prezența rogojinii) fiind prezente atât în varianta "nistriană" cât și în cea din Bugeac a culturii mormintelor tumulare cu ocră.

Vasele din primele două morminte amintite mai sus aparțin grupului de tip Foltești-Stoicani, din partea dreaptă a Prutului și de la Dunărea de Jos (Petrescu-Dâmbovița, Dinu, 1974).

Cană din mormântul nr. 16, aparținând tumulului nr. 14 de lângă Taraclia, poate fi încadrată în tipologia ceramicii specifice pentru cultura Coțofeni.

Așa cum a fost stabilit de alți cercetători, grupa "nistriană" a culturii mormintelor tumulare cu ocră este sincronă cu culturile Foltești și Cernavodă II (Dergacev, 1986).

O relație similară a fost stabilită și pentru cultura Coțofeni din zona Dunării de Jos (Roman, 1986).

Ținând cont de mobilitatea deosebită a purtătorilor culturii mormintelor tumulare cu ocră, aceste contacte cu culturile de la Dunărea de Jos reprezintă un fenomen firesc (Manzura-Sava, 1994).

Un alt aspect specific culturii mormintelor tumulare cu ocră, din zona cuprinsă între Nistru și Dunăre, îl constituie și prezența unor anumite legături cu cele mai îndepărtate comunități de acest tip din stepele euro-asiatice.

Serghei AGULNIKOV (Chișinău)

BIBLIOGRAFIE

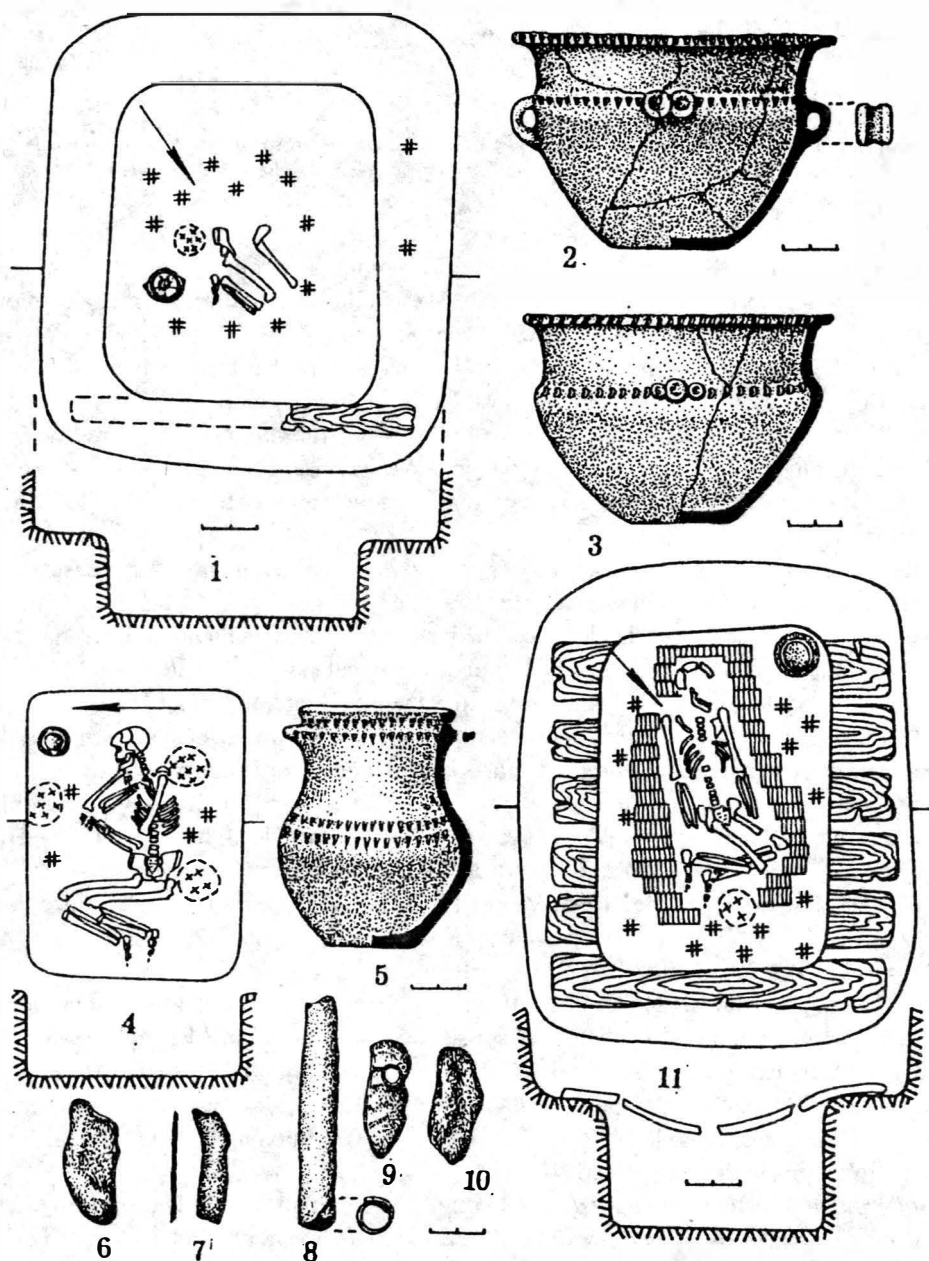
- Agulnikov S.M. - *Issledovania kurganov grupy u s. Karaklia*, AO, 1985, Moskva, 1987, p. 512.
 Agulnikov S.M. - *Raboty Karakliiskogo otriada*, A.O., 1984, Moskva, 1986, p. 381.
 Agulnikov S.M., Čirkov A.I. - *Itogi issledovaniĭ Budžakskoi novostroeĭnoi ekspedicii v baseine r. Ialpuh. Tezisy Conf. "Problemy arheologhii Nijnego Podunavja"*, Reni, 1989, p. 28.
 Dergaciov V.A., *Moldavia sosednie teritorii v epohu encolita-bronzy*, Chișinău, 1986.
 Grossu V.I., Agulnikov S.M., Haheu V.P., *Otciot o polevyh issledovaniiah kurganov u p. Taraclia v 1983 g.*, Chișinău, 1984, Arhiv. I.A. A.N. R.M., nr. 9/195.
 Iarovoi E.V., *Drevneiše scotovodčeskie plcmena lugo-Zapada SSSR*, Chișinău, 1985.
 Manzura, I., Sava E. - *Interacțiuni "Est-Vest" reflectate în culturile eneolitice și ale epocii bronzului din zona de nord-vest a Mării Negre (Schijă istorică)*, MemAnt, XIX, Piatra Neamț, 1994, p. 143-192.
 Petrescu-Dâmbovița M., Dinu M. - *Nouvelles fouilles archéologique a Foltești*, Dacia, N.S., XVIII, 1974, p. 70-71.
 Roman P., *Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României*, SCIVA, 37, I, 1986, p. 18.
 Sava E.N., Agulnikov S.M., Manzura I.V. - *Otciot o polevyh issledovaniiah Budžakskoi novostroeĭnoi arheologhičeskoj ekspedicii v 1984 g.*, Chișinău, 1985, Arh. I.A. A.N. R.M., nr. 212.
 Šmaglĭi N.M., Čemiakov I.T., *Curgany stepnoi čiasti mezhdurečja Dunaia i Dnestra*, Odesa, 1970.

UNTERE DONAU-IMPORTE IN DEN FRÜHBRONZEZEITLICHEN FUNDEN DER BUGEAC-STEPPE (Zusammenfassung)

Der Verfasser beschäftigt sich mit drei Gräberhügel der Hügelgräbergruppen Taraclia II und Kazaklia I. In dem Gräberinventar wurden auch Importstücke gefunden, die von Beziehungen der frühbronzezeitlichen Steppenkulturen (aus dem Bugeac-Gebiet) mit dem Unteren Donau-Raum bezeugen.

ERKLÄRUNG DER ABBILDUNG

Taf. I: 1 Taraclia I, Tumulus 14 a, Grab Nr. 1; 2 Gefäß aus dem Grab Nr. 1, Tumulus 14 a; 3 Gefäß aus dem Grab Nr. 5, Tumulus 8 bei Kazaklia; 4 Grab 16, Tumulus 14 a bei Taraclia; 5 Gefäß aus dem Grab Nr. 16, Tumulus Nr. 14 bei Taraclia; 6-10 Inventar des Grabes Nr. 16, Tumulus 14 bei Taraclia; 11 Grab Nr. 5, Tumulus Nr. 8 bei Kazaklia.

Planșa I: 1 Taraclia I, tumulul 14 a, mormântul nr. 1; 2 vasul din mormântul nr. 1, tumulul 14 a; 3 vasul din mormântul nr. 5, tumulul 8 de la Kazaklia; 4 mormântul 16, tumulul 14 a de la Taraclia; 5 mormântul nr. 16, tumulul nr. 14 de la Taraclia. Vasul-cană; 6-10 inventarul mormântului nr. 16, tumulul 14 de la Taraclia; 11 Mormântul nr. 5, tumulul nr. 8 de la Kazaklia.